

“ЗНАКАМІТЫЯ ГАРАДЖАНКІ”: З ГІСТОРЫ ПРАСТЫТУЦЫІ Ў ГАРАДАХ БЕЛАРУСІ ДРУГОЙ ПАЛОВЫ ХІХ – ПАЧАТКУ ХХ СТАГОДДЗЯЎ

ТАЦЦЯНА ВАРОНІЧ

Анатацыя: Даследуецца такая сацыяльная з’ява як прастытуцыя ў гарадах Беларусі другой паловы ХІХ – пачатку ХХ стагоддзяў. Апісваюцца метады і сродкі нагляду за прастытуцыяй. Разглядаюцца статус і правы прастытутак. Закранаецца праблема стаўлення гараджан да прастытуцыі.

Ключавыя словы: прастытуцыя, прастытуткі, горад, гараджане.

“FAMOUS CITY WOMEN”: THE HISTORY OF PROSTITUTION IN THE CITIES OF BELARUS IN THE LATE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES

Abstract: The article discusses such social phenomenon as prostitution in the cities of Belarus in the second half of the 19th – early 20th centuries. The methods and means of supervision over prostitution are described. The prostitutes’ legal status and rights are presented. The issue of interrelations between city dwellers and prostitution is broached.

Keywords: Prostitution, Prostitutes, City, City Dwellers.

Гісторыя прастытуцыі ў гарадах Беларусі другой паловы XIX – пачатку XX ст. з’яўляецца адной з найменш, ці, дакладней, практычна нявывучаных тэм у сучаснай беларускай гістарыяграфіі. І прычына зусім не ў адсутнасці цікавасці да дадзенай праблемы. Складанасць заключаецца ў саміх крыніцах і магчымасцях іх пошуку для даследчыкаў.

У Расійскай імперыі прастытуцыя афіцыйна была забаронена. Аднак шэрагам падзаконных актаў прастытуцыя і яе арганізацыя пад кантролем гарадскіх уладаў фактычна былі легалізаваныя. Адзіных нормаў не існавала. У кожным горадзе маглі дзейнічаць свае правілы. Такім амаль унікальным горадам быў Мінск. Тут у 1891 г. былі прыняты Абавязковыя пастанаўленні Мінскай гарадской думы аб санітарным наглядзе за прастытуцыяй.

Усе жанчыны, якія займаліся прастытуцыяй, знаходзіліся пад наглядам паліцыі. Спецыяльныя органы нагляду за прастытуцыяй былі толькі ў нешматлікіх гарадах. У Віцебску дзейнічаў Урачэбна-паліцэйскі камітэт, у Мінску і Бабруйску – Гарадскія санітарныя камітэты. У Сянно, Горках, Лідзе, Пінску і Магілёве таксама былі арганізаваныя Урачэбна-паліцэйскія камітэты, аднак іх функцыі з’яўляліся выключна дарадчымі.

У Мінску ўсе прастытуткі ўносіліся ў спецыяльныя кнігі, і на кожную жанчыну заводзілася асабістая справа. Прастытуткі ў выпадку канфлікту са сваім сутэнёрам ці гаспадыняй вельмі часта звярталіся са скаргамі ў Санітарны камітэт, які актыўна абараняў іх правы. З 1898 г. у Мінску дзейнічала спецыяльная бальніца для лячэння прастытутака, утрыманне якой амаль цалкам забяспечвалася “добраахвотнымі ўнёскамі” гаспадынь бардэляў.

Па афіцыйных дадзеных 1889 г., у гарадах Віцебскай, Мінскай, Гродзенскай і Магілёўскай губерній налічвалася 59 дамоў цярпімасці і спатканняў, у якіх працавала 326 прастытутака (Статистика Российской империи, 1890: 2). У асноўным утрымальніцамі бардэляў былі жанчыны сярэдняга ўзросту ад 35 да 45 год. Працавалі бардэлі прыкладна ад аднаго-трох да дзесяці год.

У канцы XIX ст. кошт разавага наведвання прастытуткі ў публічных дамах гарадоў Беларусі складаў ад 15–30 капеек да двух рублёў. Акрамя таго прастытутку можна было ўзяць да сябе дадому. Кошт такога візіту прастытуткі як правіла залежыў ад узаемнай дамоўленасці.

У Расійскай імперыі падаткі ні з прастытутака, ні з утрымальніц бардэляў не спаганяліся. Спаганне падаткаў азначала б для расійскага ўрада прызнанне і легалізацыю прастытуцыі, у той час як яна была забаронена.

У 1889 г. у гарадах Беларусі, па афіцыйных звестках, 624 жанчыны займаліся прастытуцыяй. Сапраўдная ж колькасць прастытутака была, у залежнасці ад горада, у 5–10 разоў большай (Шашков, 1898: 876–877).

Сярэдні узрост прастытутаў складаў 17–25 год. Большасць з іх пачынала працаваць у 15–18 год. Вельмі распаўсюджанай і запатрабаванай была дзіцячая прастытуцыя (Граціанов, 1895: 161). Дзяўчынкі пачыналі гандляваць сваім целам ужо з 9-гадовага ўзросту. Кар’ера прастытуткі працягвалася вельмі нядоўга – не болей за пяць год. Прастытуткі вылучаліся вельмі высокім узроўнем мабільнасці ў перамене месца жыхарства. Склад прастытутаў у буйных беларускіх гарадах на працягу года ў 1870–90-я гг. змяняўся больш чым на 65–70 %.

Жыццё прастытутаў было абмежавана цэлым шэрагам санітарна-гігіенічных правілаў і адміністрацыйных патрабаванняў. Змяніць месца жыхарства жанчына магла толькі з дазволу паліцыі ці Санітарнага камітэта. Быў абмежаваны і час знаходжання гэтых жанчын на вуліцах гарадоў (Свод узаконеній, 1895–1896: 170).

Былі абмежаваны і грамадзянскія правы жанчын, якія займаліся прастытуцыяй. У 1876 г. расійскія ўлады прынялі рашэнне аб замене пашпартоў у прастытутаў медыцынскімі білетамі. У выніку абмяжоўвалася асабістая свабода гэтых жанчын – яны пазбаўляліся агульнаграмадзянскіх дакументаў, што сведчылі пра асобу.

Самае жорсткае абмежаванне тычылася дзяцей. У Мінску, напрыклад, прастытуткам было забаронена пражываць разам са сваімі дзяцьмі. У жанчын не было магчымасці і сродкаў выхоўваць дзяцей, якія становіліся нежаданым наступствам іх прафесійнай дзейнасці (Шыбека, 2009: 278).

Падпарадкаваць жанчыну ўрачэбна-паліцэйскаму нагляду можна было толькі пры ўмове яе добраахвотнай згоды. Аднак непісьменнасць жанчын, няведанне імі сваіх правоў і іх безабароннасць давалі вялікія магчымасці для злоўжыванняў паліцыі.

Усе прастытуткі былі абавязаны праходзіць рэгулярны медыцынскі агляд. Метады і ўмовы правядзення медыцынскіх абследванняў жанчын не адпавядалі нават тагачасным медыка-санітарным нормам. Памяшканні не былі прыстасаванымі для гінекалагічных аглядаў, адсутнічала спецыяльнае абсталяванне. Акрамя таго вельмі часта пры аглядах жанчын прысутнічалі нават паліцэйскія чыноўнікі. Мінск быў адзіным горадам у Беларусі і адным з нешматлікіх у Расійскай імперыі, дзе для ўрачэбнага персанала Санітарнага камітэта была распрацавана інструкцыя па правядзенні аглядаў прастытутаў. Жанчыны ўсяляк пазбягалі аглядаў, бо ў выніку выяўлення ў іх венерычнага захворвання яны прымусява накіроўваліся на лячэнне. Трапіўшы ў бальніцу, жанчыны гублялі магчымасць заробку.

Адным со сродкаў пошуку жанчын, якія не з’явіліся на медыцынскі агляд, а таксама выяўлення патаемнай прастытуцыі, былі начныя абла-

вы. Усе жанчыны, якія знаходзіліся ў гэты час на вуліцы і выглядалі па меркаванні паліцыі падазрона, арыштоўваліся, а пасля падлягалі прымусоваму медыцынскаму агляду. Толькі ў 1903 г. расійскі ўрад афіцыйна адмовіўся ад такіх метадаў.

Сістэма нелегальнага гандлю жанчынамі ахоплівала ўсю Расійскую імперыю. Гаспадары бардэляў, прытонаў не радзей аднаго-двух разоў на месяц імкнуліся абнавіць склад прастытутака. Нярэдка гандаль жанчынамі ішоў пры згодзе паліцыі. Кошт жанчыны, напрыклад у Гродзенскай губерні, у залежнасці ад яе ўзросту і прыгажосці, складала ад пяці да некалькіх соцен рублёў.

Практычна ў кожным горадзе Беларусі дзейнічалі спецыяльныя “агенты”, “камісіянеры”, якаія займаліся пастаўкамі “жывога тавару” ў публічныя дамы. Існавала мноста сродкаў вярбоўкі новых прастытутака. Гандлем жанчынамі актыўна займаліся і розныя тэатральныя агенцтвы, канторы па найму прыслугі і гатэлі.

Крымінальныя справы па фактах прымусу займацца прастытуцыяй узбуджаліся вельмі рэдка, паколькі адзінымі сведкамі былі самі жанчыны. Запалоханыя, яны вельмі неахвотна давалі паказанні супраць сваіх сутэнёраў.

Гараджане вельмі негатыўна ставіліся да суседства “знакамітых гараджанак” і бардэляў. На вуліцах побач з публічнымі дамамі адбываліся сваркі, бойкі, забойствы. Акрамя таго кватэры ў дамах побач з бардэлямі абяцэнываліся. Аднак занепакоенасць гараджан была настолькі вялікай, наколькі моцна прастытуцыя закранала іх жыццё. Гараджане пісалі шматлікія лісты аб закрыцці бардэляў для ніжэйшых чыноў расійскай арміі, і ў той жа час прымалі існаванне публічных дамоў для кліентаў “вышэйшага ўзроўню”, якія былі значна спакайнейшыя і не турбавалі гараджан. Гараджан клапаціла не прастытуцыя як з’ява, не амаральнасць гандлю жанчынамі, а тое, як гэта закранала іх асабістае жыццё.

Такім чынам, праблема прастытуцыі не была вырашана. Прычына была ў недасканаласці расійскага заканадаўства і ў менталітэце самога гарадскога грамадства.

Бібліяграфія

1. Грацианов, Петр (1895). “К вопросу и реорганизации надзора за проституцией в России”, *Вестник общественной гигиены, судебной и практической медицины, издаваемый Медицинским Департаментом*, Т. XXVIII, Книга 2, Ноябрь: 138-169.

2. *Свод узаконений и распоряжений правительства по врачебной и санитарной части в империи (1895–1896)*. Санкт-Петербург: Тип. Министерства внутренних дел, 1895–1896, Вып. 1.

3. Статистика Российской империи (1890). Вып. XIII: *Проституция: по обследованию 1 августа 1889 г.* Санкт-Петербург: Тип. Министерства внутренних дел.

4. Шашков, Серафим (1898). “Исторические судьбы женщины, де-тоубийство и проституция. История русской женщины”, в Серафим Шашков, *Собрание сочинений*. Санкт-Петербург: Тип. И. Н. Скороходова, 1898, Vol. 1.

5. Шыбека, Захар (2009). *Гарадская цывілізацыя: Беларусь і свет. Курс лекцый*. Вільня: Еўрапейскі гуманітарны ўніверсітэт.